

ARBETSMARKNADEN OCH RESURSUUTNYTTJANDET

De ekonometriska metoder som Riksbanken hittills använt sig av för att skatta det s.k. produktionsgapet indikerar att mängden lediga resurser successivt minskat under det gångna året. En bedömning enbart baserad på dessa ekonometriskt skattade mått visar att den svenska ekonomin arbetade med full kapacitet under det andra kvartalet 2000.

Samtidigt visar andra viktiga indikatorer på ett måttligt, om än stigande, resursutnyttjande i Sverige. Barometerdata för industrisektorn visar exempelvis att bristen på arbetskraft fortfarande är relativt begränsad. Inte heller i tjänstesektorn förefaller bristen på arbetskraft vara ett allvarligt problem, även om slutsatser vad gäller denna sektors utveckling försvåras av att data-serier är korta.

Till bilden hör också att den inhemska pris- och löneutvecklingen under det gångna året förblivit måttlig. Att inflationstrycket i Sverige hittills varit förhållandevis lågt framkommer också vid jämförelser med prisutvecklingen i andra länder (se ruta "Inflationen i Sverige och euroområdet").

Det är alltid svårt att bedöma resursutnyttjandet i ekonomin med någon större precision. Riksbanken arbetar därför med ett stort antal olika indikatorer och modeller för att bedöma resursutnyttjandet. Vid flera tillfällen har det funnits skäl att ändra bedömningen till följd av bl.a. nya ekonometriska resultat.

Det är möjligt att det s.k. produktionsgapet, och därmed mängden lediga resurser i ekonomin, underskattats i de ekonometriska skattningsmodeller som Riksbanken hittills använt.

I den s.k. Unobserved Components-modellen (UC-modellen) delas arbetslösheten upp i en konjunkturberoende och en strukturell komponent.²² Den konjunkturberoende komponenten identifieras som den del av arbetslösheten som samvarierar med förändringen av inflationstakten. Sambandet mellan detta "arbetslöshetsgap" och produktionsgapet brukar kallas för en Okun-relation.

Den del av arbetslösheten som inte är konjunkturrellt betingad kan betecknas som strukturell. Enligt ekonomisk teori är den strukturella arbetslösheten

²² En beskrivning av modellen ges i inflationsrapport 1997:2. Se även Mikael Apel och Per Jansson (1997) "System Estimates of Potential Output and the NAIRU", Working Papers No. 41, Sveriges Riksbank.

(NAIRU, eller jämviktsarbetslöshet) den nivå på arbetslösheten där inflationstakten varken är stigande eller sjunkande. När den faktiska arbetslösheten är lika med jämviktsarbetslösheten är också produktionsgapet i genomsnitt slutet.

I UC-modellen har hittills *öppen arbetslöshet* använts som mått på arbetslösheten. Denna definieras som kvoten mellan antalet arbetslösa och arbetskraften. Enligt SCB:s AKU-undersökningar räknas en person som arbetslös om han/hon både vill och kan arbeta samt har sökt arbete under den aktuella perioden. Deltagare i olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder räknas därmed inte som arbetslösa enligt denna definition.

På motsvarande vis definieras arbetskraften som de personer som antingen är sysselsatta eller arbetslösa. Utanför den egentliga arbetskraften står gruppen *latent arbetssökande*. I denna grupp ingår dels personer som velat och kunnat arbeta men av olika skäl inte sökt arbete under perioden, dels personer som sökt arbete samtidigt som de bedrivit studier på heltid.²³ Den senare gruppen kan i viss mån överlappa den grupp som deltar i arbetsmarknadsutbildning.

Arbetskraften har historiskt uppvisat en mycket stark samvariation med konjunkturen på arbetsmarknaden. Detta beror bl.a. på inflöden till och utflöden från gruppen latent arbetslösa. Under perioder med hög arbetslöshet finner många det meningslöst att söka arbete eller väljer att använda perioden av arbetslöshet till studier eller annan aktivitet utanför den reguljära arbetskraften. När efterfrågan på arbetskraft sedan ökar, tenderar många av dessa att återvända till arbetsmarknaden. Latent arbetssökande har på så sätt utgjort en arbetskraftsreserv som inte återspeglats i AKU:s definition på arbetslöshet. Detta har också inneburit att den öppna arbetslösheten normalt inte varierat lika mycket som sysselsättningen.

Ett alternativt mått på arbetslöshet som använts bl.a. av Konjunkturinstitutet inkluderar de latent arbetssökande i såväl arbetskraften som de arbetslösa. Det utvidgade arbetskraftsmåttet uppvisar mindre konjunkturella variationer. Ett ännu bredare arbetslöshetsmått är andelen icke sysselsatta av hela befolkningen i åldrarna 16-64 år.

Diagram R10. Skattningar av arbetslöshetsgap med olika aktivitetsmått för arbetsmarknaden. 1000-tal personer

Anm. Serierna är uttryckta som fyra kvartals glidande medeltal.

Källa: Riksbanken.

23 Den senare gruppen ingår i ILO:s definition på arbetslöshet, vilken bl.a. redovisas som "standardiserad arbetslöshet" i OECD:s statistik.

Syftet med denna ruta är att undersöka hur UC-modellens skattningsresultat påverkas när istället dessa alternativa bredare mått på arbetslöshet och sysselsättning används.

De olika skattade tidsserierna för arbetslöshetsgapet redovisas i diagram R10. Som framgår av diagrammet indikerar de bredare måtten att mängden lediga resurser varit betydligt större under perioden efter 1992. Det kan också konstateras att resursutnyttjandet, i synnerhet enligt det allra bredaste måttet (icke sysselsatta), beräknas ha varit betydligt mer ansträngt under slutet av 1980-talet.

När UC-modellen skattas med det utvidgade arbetslöshetsmättet uppgår arbetslöshetsgapet idag till omkring 70 000 personer medan detta gap begränsas till omkring 10 000 personer när beräkningarna görs med öppen arbetslöshet. Mått med det allra bredaste arbetslöshetsmättet uppgår arbetslöshetsgapet till ca 100 000 personer. Produktionsgapet uppskattas på motsvarande vis med utvidgad arbetslöshet till -0.8 procent medan det med öppen arbetslöshet uppskattas till +0,2 procent.²⁴

Det är inte möjligt att på basis av formella statistiska kriterier avgöra vilken av de olika modellerna som bäst beskriver data. En viss indikation kan dock erhållas genom att beräkna den enkla korrelationen mellan de olika arbetslöshetsgapen och den framtida inflationstakten. Korrelationen visar sig vara högre för de bredare måtten (se tabell R2). I syfte att kontrollera för variabler som är av betydelse för inflationen men som inte har någon direkt koppling till den inhemska konjunkturen har dessutom följande ekvation skattats:

$$\Delta P_t = \alpha + \beta_1 UGAP_{t-4} + \beta_2 \Delta PM_t + \beta_3 \Delta T_t + \beta_4 \Delta P_{t-4}^*$$

där ΔP är den procentuella förändringen av konsumentpriserna i årstakt, $UGAP$ är respektive arbetslöshetsgap (laggat 4 kvartal), ΔPM är den procentuella förändringen av importpriserna, ΔT är förändringen av indirekta skatter och subventioner och ΔP^* förändringar i hushållens inflationsförväntningar (laggade 4 kvartal).

24 Samtliga siffror uttryckta som fyra kvartals glidande medelvärde.

Tabell R1. Korrelationer och regressionskattningar.

	Korrelation	β_1	t-kvot	p-värde
Öppen arbetslöshet	-0,629	-0,217	-1,666	0,100
Utvidgad arbetslöshet	-0,716	-0,190	-2,303	0,024
Icke-sysselsatta	-0,718	-0,161	-2,894	0,005

Anm. Skattningsperiod: 1982:1 - 2000:2.

Källa: Riksbanken.

Parameterskattningarna skiljer sig inte särskilt mycket åt om hänsyn tas till att de bredare arbetslöshetsmått numeriskt är större. Däremot indikerar skattningarna en tydligare inflationspåverkan för de bredare måtten. Hypotesen att arbetslöshetsgapet inte påverkar inflationen kan inte förkastas på 5-procentsnivån när öppen arbetslöshet används i beräkningen. För de bredare måtten är däremot effekten av gapet statistiskt signifikant.

Den cykliska delen av inflationen kan på basis av ovanstående skattningar för de bredare arbetslöshetsmått beräknas bli ca -0.3 procentenheter lägre än för öppen arbetslöshet.

Det finns goda skäl att anta att öppen arbetslöshet är ett mindre lämpligt mått på mängden lediga resurser på arbetsmarknaden. Under perioder med låg efterfrågan på arbetskraft tenderar detta mått att överskatta resursutnyttjandet samtidigt som det tenderar att underskatta bristen på arbetskraft i perioder med hög efterfrågan. Skattningar gjorda med UC-modellen baserade på bredare aktivitetsmått för arbetsmarknaden, bl.a. ett utvidgat arbetslöshetsmått som även inkluderar latent arbetssökande, bekräftar detta mönster. Arbetslöshetsgapen beräknade med de bredare aktivitetsmått förefaller också bättre samvariera med den framtida inflationen.